

ÖSTERBOTTENS AVFALLSNÄMND UTREDNING ÖVER TRANSPORTSYSTEMET FÖR ENERGIAVFALL

2022

Johan Hassel, avfallshanteringschef, Österbottens avfallsnämnd

ÖSTERBOTTENS AVFALLSNÄMND'S UTREDNING ÖVER TRANSPORTSYSTEMET FÖR ENERGIAVFALL

1. Inledning

På Österbottens avfallsnämnds verksamhetsområde verkställs den fastighetsvisa insamlingen av bio- och energiavfall sedan 1.10.2018 enligt den s.k. två-kärls modellen. Avfallstransporttjänsterna som fastighetsinnehavarna beställer sker med flerfackssopbilar.

Den ikraftvarande avfallstransporten som fastighetsinnehavaren ordnar grundar sig på Österbottens avfallsnämnds beslut § 61/2012, 11.12.2012. Avfallsnämnden fattade ett beslut om, att undantagsvillkoren i avfallslagens 37 § 1 moment uppfylls på verksamhetsområdet.

Ändringarna i avfallslagens 36 och 152 §§: som trädde ikraft 19.7.2021 innebär att den fastighetsvisa avfallstransporten för bioavfallets del ska vara kommunalt anordnad tidigaste 19.7.2023 eller senast 19.7.2024. De tidigare hänvisade lagändringarna innebär att de fastighetsvisa avfallstransporterna av bio- och energiavfall verkställs på verksamhetsområdet fr.o.m. 19.7.2023 enligt två olika transportsystem.¹

Österbottens avfallsnämnd beslöt 4.11.2021, § 14, med stöd av avfallslagens 37 § 3 moment, att inleda en uppföljning av nämndbeslutet § 61/2012 för energiavfallet som separat insamlas från boendet med beaktande av de angivna villkoren i avfallslagens 35 och 37 §§ för avfallstransport som fastighetsinnehavaren ordnar.

AvfallsL 37 § 3 mom: Kommunen ska följa och övervaka att det beslut som avses i 1 mom. verkställs och att dess villkor uppfylls samt vid behov behandla frågan om avfallstransport på nytt.

År 2021 ändring av avfallslagen begränsar uppföljningen av transportbeslutet från år 2012 enbart till energiavfallstransporterna.

Uppgifter som Ekorosk överlämnat till Österbottens avfallsnämnd för utredningen stöder sig på avfallslagens 122 § 3 moment.

2. Avfallslagens villkor för av fastighetsinnehavaren ordnad avfallstransport

I avfallslagen anges både allmänna villkor för den fastighetsvisa avfallstransporten (35 § 2 och 3 mom.) och särskilda villkor för den av fastighetsinnehavaren ordnad avfallstransport (37 § 1 mom.).

AvfallsL 35 2 och 3 mom:

Fastighetsvis avfallstransport ska oavsett metod ordnas så att avfallstransporttjänster tillhandahålls allomfattande och tillförlitligt samt på skäliga och icke-diskriminerande villkor.

¹ Datumet 19.7.2023 grundar sig på Ekorosk styrelses verkställighetsbeslut som Österbottens avfallsnämnd fastställt med ett skilt beslut, 24.2.2022, § 3.

- Med tillhandahållande av avfallstransporttjänster allomfattande och tillförlitligt avses, att på samtliga områden finns en marknad för avfallstransporttjänster, d.v.s. på samtliga områden finns flera transportörer eller alternativt saknas transporttjänster på vissa områden.²

De kommunala avfallshanteringsföreskrifterna ska iakttas vid fastighetsvis avfallstransport. Avfallet ska föras till en mottagnings- eller behandlingsplats som kommunen anvisar

AvfallsL 37 § 1 mom:

Kommunen kan besluta att fastighetsvis avfallstransport ordnas i kommunen eller en del av kommunen så att fastighetsinnehavaren avtalar om den med en avfallstransportör (avfallstransport som fastighetsinnehavaren ordnar), om

1) avfallstransporten då uppfyller villkoren i 35 § 2 mom.,

2) avfallstransporten främjar avfallshanteringens allmänna funktion, stöder utvecklingen av avfallshanteringen i regionen och inte medför fara eller skada för hälsan eller miljön,

3) beslutets verkningar sammantaget bedöms vara positiva, särskilt med beaktande av konsekvenserna för hushållen och för företagens och myndigheternas verksamhet.

Det bör poängteras, att kommunens avfallshanteringsmyndighet kan fatta ett beslut om fortsättning för av fastighetsinnehavaren ordnad avfallstransport endast om samtliga villkor som förskrivs i avfallslagens 37 § 1 mom. uppfylls. Ytterligare, kommunens avfallshanteringsmyndighet är inte skyldig att besluta om en fortsättning av fastighetsinnehavaren ordnad avfallstransport, trots att samtliga av de föreskrivna villkoren i avfallslagens 37 § 1 mom. skulle uppfyllas.

Ifall, kommunens avfallshanteringsmyndighet beslutar om att den av fastighetsinnehavaren ordnade avfallstransporten upphör, bör man enligt avfallslagens 37 § 2 moment beakta en övergångstid på minst tre år från att beslutet fattats.

3. Kommunvisa uppgifter över insamlingen av energiavfall från boendet

Evijärvi

- Bostadsfastigheter med insamling av energiavfall: 685
- Gemensamma avfallskärl: 104
- Mängden insamlat energiavfall: 290,1 t – 127 kg/person (2021)
- Bostadsfastigheter som inte är anslutna till fastighetsvis avfallstransport (november 2021):
13

Jakobstad

- Bostadsfastigheter med insamling av energiavfall: 4369
- Gemensamma avfallskärl: 138
- Mängden insamlat energiavfall: 1375,4 t – 73 kg/person (2021)
- Bostadsfastigheter som inte är anslutna till fastighetsvis avfallstransport (november 2021):
18

² Miljöministeriet, s 38.

Karleby

- Bostadsfastigheter med insamling av energiavfall: 9970
- Gemensamma avfallskärl: 509
- Mängden insamlat energiavfall: 3450,1 t – 73 kg/person (2021)
- Bostadsfastigheter som inte är anslutna till fastighetsvis avfallstransport (november 2021): 56

Kauhava

- Bostadsfastigheter med insamling av energiavfall: 4517
- Gemensamma avfallskärl: 160
- Mängden insamlat energiavfall: 1348,7 t – 91 kg/person (2021)
- Bostadsfastigheter som inte är anslutna till fastighetsvis avfallstransport (november 2021): 64

Kaustby

- Bostadsfastigheter med insamling av energiavfall: 1004
- Gemensamma avfallskärl: 114
- Mängden insamlat energiavfall: 526,7 t – 127 kg/person (2021)
- Bostadsfastigheter som inte är anslutna till fastighetsvis avfallstransport (november 2021): 16

Kronoby

- Bostadsfastigheter med insamling av energiavfall: 1780
- Gemensamma avfallskärl: 228
- Mängden insamlat energiavfall: 810,0 t – 127 kg/person (2021)
- Bostadsfastigheter som inte är anslutna till fastighetsvis avfallstransport (november 2021): 19

Larsmo

- Bostadsfastigheter med insamling av energiavfall: 1279
- Gemensamma avfallskärl: 105
- Mängden insamlat energiavfall: 697,9 t – 127 kg/person (2021)
- Bostadsfastigheter som inte är anslutna till fastighetsvis avfallstransport (november 2021): 11

Nykarleby

- Bostadsfastigheter med insamling av energiavfall: 1923

- Gemensamma avfallskärl: 148
- Mängden insamlat energiavfall: 675,9 t – 91 kg/person (2021)
- Bostadsfastigheter som inte är anslutna till fastighetsvis avfallstransport (november 2021): 15

Pedersöre kommun

- Bostadsfastigheter med insamling av energiavfall: 2739
- Gemensamma avfallskärl: 318
- Mängden insamlat energiavfall: 1 008 t – 91 kg/person (2021)
- Bostadsfastigheter som inte är anslutna till fastighetsvis avfallstransport (november 2021): 12

Vetil

- Bostadsfastigheter med insamling av energiavfall: 819
- Gemensamma avfallskärl: 122
- Mängden insamlat energiavfall: 810,0 t – 127 kg/ person (2021)
- Bostadsfastigheter som inte är anslutna till fastighetsvis avfallstransport (november 2021): 13

På verksamhetsområdet insamlas energiavfall från totalt 29 856 bostadsfastigheter (januari 2022). Gemensamma avfallskärl som delas av två eller flera fastigheter totalt 1 948 st.

Antalet bostadsfastigheter på verksamhetsområdet som inte var anslutna till fastighetsvis avfallstransport för energiavfallets del 31.12.2022 var 237 st. Uppskattningsvis ca 23 ton energiavfall behandlas egenhändigt genom förbränning eller lämnas till en mottagningsplats som inte följer de kommunala avfallshanteringsföreskrifterna. De vanligaste förklaringarna till Österbottens avfallsnämnd om varför fastighetsinnehavaren inte är ansluten till fastighetsvis avfallstransport har varit: energiavfallet bränns på fastigheten, energiavfallet förs till Ekorosks återvinningstation eller transportbolaget har ensidigt sagt upp transportavtalet p.g.a. fastighetsinnehavarens betalningssvårigheter.³

De kommunvisa energiavfallsmängderna som angetts är riktgivande uppskattningar, eftersom samtliga soptransporter som levereras till Ekorosk inte är kommunvist insamlade.

Från sifferuppgifterna ovan har energiavfallet som insamlats från områdesinsamlingspunkterna för fritidsbosättningen inte medräknats.

År 2021 mottog Ekorosk totalt 10.559,3 ton energiavfall från boendet. En uppskattning över mängden energiavfall från kommunernas förvaltnings- och serviceverksamhet till annan mottagning än Ekorosks behandlingsanläggning är inte tillgängligt. En motsatt företeelse har noterats av Ekorosk genom årens lopp, då företagsavfall levereras till Ekorosks behandlingsanläggning blandat med energiavfall från hushållen utan behövliga transportdokument. Med förfarandet uteblir en kreditering

³ Grundar sig på hushållens kontakter med Österbottens avfallsnämnd i samband med uppmaningar om anslutning till fastighetsvis avfallstransport.

till Ekorosk från transportbolagen för de behandlingsavgifter som transportbolaget fakturerat företagskunderna. Ekorosk saknar dock statistik för den nämnda försummelsen.

4. Hushållens ställning

4.1. Tillgången till avfallstransporttjänster

Till Österbottens avfallsnämnds lagstadgade uppgifter hör att säkra, att den fastighetsvisa avfallstransporten tillhandahålls allomfattande och tillförlitligt samt på skäliga och icke-diskriminerande villkor.⁴

På Österbottens avfallsnämnds verksamhetsområde opererar, beroende räknesätt, nio eller tio transportbolag som erbjuder hushållen tömningar av energiavfallskärnen. Av avfallstransportbolagen verkar ett av bolagen som ett koncernbolag, som erbjuder avfallstransporttjänster även genom dotterbolaget och dotterbolagets hjälpfirmanamn. Kommunvis uppdelning, tabell 4.1.⁵

På verksamhetsområdet har hushållen en heltäckande tillgång till avfallstransporttjänster. Ett undantag från det tidigare utgör enskilda året runt bosatta fastigheter som är belägna på ett fritidsbostadsområde, där vinterväghunderhållet angetts som bristfälligt. Tillfälliga avbrott i avfallstransporterna på grund av farligt väglag eller menföre inverkar inte på den allmänna tillgången till avfallstransporttjänster.

Tabell 4.1.1: Kommunvis tillgång till avfallstransporttjänster

Kommun	Tjänsteleverantörer	Tjänsteleverantörens kommunvisa andel av avfallstransporterna från hushållen
Evijärvi	A	62,43 %
	B	37,57 %
Kauhava	C	46,96 %
	D	40,58 %
	A	4,24 %
	E	8,20 %
	B	0,02
Kaustby	F	100 %
Karleby	F	95,12 %
	G	4,88 %

⁴ AvfallsL 35 § 2 mom.

⁵ I tabellens uppdelning är koncernbolagets och dotterbolagets marknadsandelar hopräknade, baserat på moderbolagets inflytande i dotterbolagets verksamhet.

Kronoby	F	98,85 %
	G	1,15 %
Larsmo	F	94,69 %
	G	1,23 %
	H	3,77 %
	I	0,31 %
Pedersöre	F	97,76 %
	G	0,40 %
	H	0,92 %
	I	0,81 %
	B	0,04 %
Jakobstad	F	82,91 %
	G	5,94 %
	H	10,85 %
	I	0,13 %
Nykarleby	F	85,66 %
	G	0,29 %
	I	14,05 %
Vetil	F	100 %

Tabell 4.1.2: Avfallstranportbolagens marknadsandelar på verksamhetsområdet

Bolag	Marknadsandelen på hela verksamhetsområdet	Antalet kommuner var marknadsandelen 25–49 %	Antalet kommuner var marknadsandelen 50–75 %	Antalet kommuner var marknadsandelen 75 -100 %
F	76,49 %			8/10
C	7,34 %	1/10		
D	6,34 %	1/10		
G	2,75 %			
A	2,12 %		1/10	
H	1,74 %			
E	1,28 %			
I	1,07 %			
B	0,87 %	1/10		

4.2 Objektivitet och skälighet i prissättningen av transporttjänsterna för energiavfallet

I avfallslagens 85 § 1 moment anges, att avgifterna för avfallstransporter som ordnas av avfallsinnehavaren ska vara objektiva och skäliga. Utöver detta ska avgiftsgrunderna anges tydligt i det anbud som ges till fastighetsinnehavaren.

Eftersom avfallstransporten som avses i avfallslagens 85 § är en nödvändighetstjänst, är det av stor betydelse att dess tillgänglighet till ett objektiva och skäligt pris säkerställs. Med objektivitet avses exempelvis att kunder och olika områden särbehandlas utan särskilda grunder i prissättningen. Skäligheten kan vara föremål för en bedömning ifall det finns på ett område endast ett företag som erbjuder avfallstransporttjänster, som kan utnyttja sin dominerande ställning på marknaden vid prissättningen av sina egna transporttjänster.⁶

4.2.1 Nuläget

På verksamhetsområdet förekommer kommunvisa skillnader i prissättningen av energiavfallens avfallstransporttjänster. Prisskillnaderna kan delvis motiveras med befolkningstäthet eller det geografiska avståndet till Ekorosks avfallscentral i Jakobstad.

I Österbottens avfallsnämnds transportutredning år 2012 omnämns förekomsten av att vissa företag hade märkbart avvikande kundpriser för en och samma tjänst på ett och samma område. I dagsläget förekommer fortfarande avvikelser i prissättningen på ett och samma område där hushållens energiavfall insamlas separat vid fastigheterna.

På verksamhetsområdet skedde en övergång fr.o.m. 1.10.2018 till ett insamlingssystem i vilket bio- och energiavfallet insamlas i två skilda avfallskärl. Objektiviteten och skäligheten över prissättningen av energiavfallens transporttjänster kan granskas i tabellerna nedan.

Tabell 4.2.1: Prissättning för tömning av ett 140 liters avfallskärl

Entreprenör	Antalet kundpriser	Prismarginal € moms 0%	Prismarginalens differens € moms 0%	Typvärde € moms 0%*
I	149	0,316–5,758	5,442	1,657/27 %
II	10	1,052–5,523	4,471	2,788/51 %
III	2	2,700–2,850	0,150	2,850/100 %
IV	10	1,578–7,157	5,579	2,788/48 %
V	14	0,000–3,350	3,350	2,500/39 %
VI	2	1,570–2,930	1,360	1,570/64 %
VII	10	1,100–3,860	2,760	3,860/79 %
VIII	5	1,000–3,140	2,140	2,85/49 %
IX	6	1,000–3,140	2,140	1,00/53 %

Tabell 4.2.2: Prissättning för tömning av ett 240 liters avfallskärl

Entreprenör	Antalet kundpriser	Prismarginal € moms 0%	Prismarginalens differens € moms 0%	Typvärde € moms 0%*
I	233	0,316–6,628	6,312	1,667/36 %
II	14	1,578–5,523	3,945	2,788/66 %

⁶ RP 199/2010, s 112

III	4	2,200–4,150	1,950	2,850/100 %
IV	8	2,788–7,154	4,366	2,788/69 %
V	18	0,000–3,350	3,350	2,500/29 %
VI	4	0,000–2,930	2,930	1,570/89 %
VII	15	0,110–4,800	4,690	4,130/99 %
VIII	7	0,000–3,140	3,140	3,140/79 %
IX	9	1,000–3,560	2,560	1,000/71 %

Tabell 4.2.3: Prissättning för tömning av ett 300-390 liters avfallskärl

Entreprenör	Antalet kundpriser	Prismarginal € moms 0%	Prismarginalens differens € moms 0%	Typvärde € moms 0%*
I	87	0,316–7,259	6,943	2,209/41 %
II	12	2,725–5,902	3,177	3,629/74 %
III	9	2,500–4,650	2,150	3,200/95 %
IV	7	3,461–4,471	1,010	3,629/66 %
V	9	2,600–4,170	1,570	3,500/16 %
VI	1	3,360–3,360	0,000	3,360/100 %
VII	5	1,100–4,800	3,700	4,800/82 %
VIII	7	1,000–3,540	2,540	3,540/82 %
IX	4	1,000–3,860	2,860	1,000/76 %

Tabell 4.2.4: Prissättning för tömning av ett 600-660 liters avfallskärl

Entreprenör	Antalet kundpriser	Prismarginal € moms 0%	Prismarginalens differens € moms 0%	Typvärde € moms 0%*
I	137	0,316–11,046	10,730	3,866/15 %
II	10	2,693–7,017	4,324	4,587/78 %
III	9	3,730–5,750	2,020	5,200/55 %
IV	3	4,071–4,418	0,401	4,017/80 %
V	26	2,700–5,400	2,700	4,300/13 %
VI	7	0,000–4,080	4,080	3,800/54 %
VII	4	2,190–5,850	3,660	5,850/87 %
VIII	9	1,000–4,220	3,220	4,220/73 %
IX	6	1,000–4,620	3,620	1,800/68 %

* Med typvärde avses det vanligaste tömningspris transportbolaget fakturerar sina kunder för en och samma tjänst. Procentvärdet (avrundat till närmaste heltal) anger den andel av kunderna som faktureras av det vanligaste tömningspriset för respektive avfallskärlstorlek. Ju högre procentandel av typvärdet, desto jämligare prissättning av kunderna för samma avfallstransporttjänst.

Från tabellerna över prissättningen av tömningar av energiavfallskärl kan göras direkt följande slutsatser:

- Entreprenören I urskiljer sig från mängden med ett avvikande stort antal kundpriser oberoende avfallskärlens storlek.

- Gällande de vanligaste avfallskärlstorlekarna 140 och 240 liter, urskiljer sig entreprenör III:s prissättning från de övriga med förhållandevis lika prissättning för avfallskärlstömningarna.

I en närmare granskning observerades, att två av entreprenörerna har ett högre pris för tömning av energiavfallskärlet, ifall kunden hade beviljats av avfallsnämnden ett undantag från separat insamling av bioavfallet. Nedan ett verkligt exempel över ett av transportbolagens prissättning:

Österbottens avfallsnämnd har beviljat fastighetsinnehavaren X undantag från separat insamling av bioavfall. Till en följd av undantagsbeslutet höjde entreprenören Y ensidigt transportpriset för energiavfallet med 63 %.

Exempel på fördelningen av hushållens helhetskostnader för fast kommunalt avfall på verksamhetsområdet:

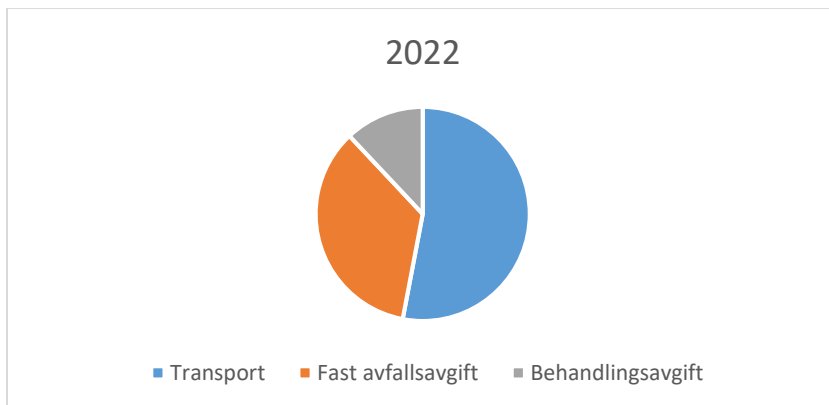
Figur 4.2.1:

1-2 personers hushåll

Fast avfallsavgift 35 %

Behandlingsavgifter 12 %

Avfallstransport 53 %

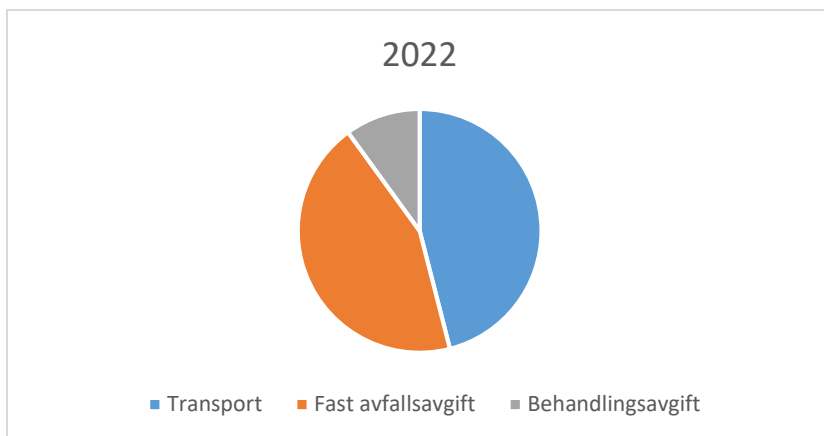
Figur 4.2.2:

Tre eller flera personers hushåll

Fast avfallsavgift 44 %

Behandlingsavgifter 10 %

Avfallstransport 56 %

4.2.2 Nationell jämförelse av avfallshanteringskostnader

I slutet av 2019 var 65 % av Finlands befolkning bosatta på ett område där avfallstransporterna är kommunalt upphandlade och 4 % bosatta på ett område med ett blandsystem för avfallstransporterna.⁷

Enligt KIVO:s (Finlands Cirkulärkraft) analyser av resultaten från Finlands Fastighetsförbunds utredning från år 2019 samt Omakotiliittos utredning från år 2019, över kommunvisa avfallshanteringskostnader, förekommer en kostnadstrend att avfallshanteringskostnaderna är i medeltal högre i de kommuner var avfallstransporterna är ordnade av fastighetsinnehavaren.⁸

Statens ekonomiska forskningscentral (VATT) beredningsrapport om hur avtalsmodellerna för avfallstransporterna inverkar på företagen innehåller en statistisk analys av effekterna på priserna och antalet företag. Resultatet av den statistiska analysen var att en övergång till kommunalt anordnad avfallstransport minskar transportpriserna med ca 40 %.⁹

Nedan uppgifter från sju verksamhetsområden för avfallshanteringen hur hushållens avfallshanteringskostnader procentuellt minskade efter att man övergick på verksamhetsområdet från av fastighetsinnehavaren ordnad avfallstransport till av kommunen anordnad avfallstransport.¹⁰

Område:	Minskning i avfallstransportkostnaderna:
Område I	14%
Område II	30%
Område III	33%
Område IV	33%
Område V	i en del av kommunerna 48%
Område VI	i en del av kommunerna 50%
Område VII	i en del av kommunerna 50%

4.2.3 Möjliga effekter på prissättningen av energiavfallstransporterna för verkställandet av år 2021 ändringar av avfallsagstiftningen

⁷ Källa: KIVO, 2020, s 14

⁸ KIVO, analys av Finlands Fastighetsförbunds ja Omakotiliittos utredningar, 2020

⁹ VATT s. 19

¹⁰ Österbottens avfallsnämnds förfrågan till avfallshanteringsmyndigheterna på olika verksamhetsområden.

Den ändrade avfallslagen innebär att bioavfallstransporterna ska vara anordnade av kommunen tidigast 19.7.2023 och senast 19.7.2024. Nedan två möjliga scenarier om de olika transportsystemens inverkan på transportpriserna för energiavfallet i och med verkställandet av ändringarna till avfallslagen:

1. Transportsystemet för energiavfallet kvarstår som av fastighetsinnehavaren ordnad

- Priset för tömning av energiavfallskärnen ändras sannolikt varierande i de olika delarna av verksamhetsområdet. Prismekanismen är beroende av utfallet av upphandlingen av bioavfallstransporterna. Avfallstransportbolag som inte haft framgång i upphandlingen av bioavfallstransporterna ersätter inkomstförlusten genom att höja på tömningspriset för energiavfallet. Motsvarande erbjuder avfallstransportbolagen som haft framgång i upphandlingen av bioavfallstransporterna de "nya kunderna" på entreprenadområdet en märkbar rabatt på tömning av energiavfallskärnen, trots att förfarandet skulle vara i strid med konkurrenslagen om felaktigt utnyttjande av ledande marknadsställning i form av rovprissättning.
- Transportsystemet har sannolikt en negativ inverkan på prisnivån i upphandlingen av bioavfallstransporterna – antalet sopkärl på ett entreprenadområde inverkar på anbudens prisnivå.

2. Energiavfallstransporterna övergår till av kommunen anordnade transportsystemet

- Prisnivån på energiavfallstransporterna hålls på en stabil och skälig nivå på hela verksamhetsområdet.
- Transportsystemet har en sannolik positiv inverkan på prisnivån i upphandlingen av bioavfallstransporterna – antalet sopkärl på ett entreprenadområde inverkar på anbudens prisnivå.
- Möjliggör en mera flexibel prissättning för husbolag vars energiavfall insamlas i ett djupkärl. En viktbaserad prissättning kan fungera som ett incitament för ett bättre sorteringsresultat i husbolagen.
- Möjliggör ibruktagande av en styrande avfallstaxa som exempelvis sporrar till frivillig separat insamling av förpackningar vid småhusfastigheterna.

4.3 Det nuvarande transportsystemets funktionalitet i jämförelse med kvalitetskraven för avfallstransport som kommunen anordnar

4.3.1 Kvalitetskrav för kommunala avfallshanteringstjänster

I avfallslagens 34 § föreskrivs allmänna kvalitetskrav för kommunala avfallshanteringstjänster. Med avfallslagens 34 § säkerställs kvaliteten för avfallshanteringstjänster som kommunen producerar i egenskap av offentliga nödvändighetstjänster.

AvfallsL 34 §:

Kommunen ska ordna avfallshantering så att

1) fastighetsvis avfallstransport står till förfogande efter behov,

2) det finns tillräckligt med områdesvisa mottagningsplatser för farligt avfall och annat avfall och att mottagningsplatserna är lättillgängliga för avfallsproducenterna,

3) det finns tillräckligt mångsidiga avfallshanteringstjänster av annat slag, inbegripet möjligheter till separat insamling av avfall som är förenliga med prioriteringsordningen,

4) avfallsinsamlingen och avfallstransporten ordnas och dimensioneras så att de motsvarar avfallets mängd och beskaffenhet så väl som möjligt,

5) det ges tillräcklig information om arrangemangen för avfallstransport och områdesvis mottagning av avfall och att informationen ges tillräckligt ofta.

Närmare bestämmelser om antalet mottagningsplatser som avses i 1 mom. 2 punkten och det ordnande och den dimensionering av insamlingen och transporten som avses i 4 punkten får utfärdas genom förordning av statsrådet.

4.3.2 Funktionell jämförelse av transportsystemen

Tabell 4.3.1:

Kvalitetskriterier/serviceform	Av fastighetsinnehavaren ordnad avfallstransport	Kommunalt upphandlad avfallstransport
Fastighetsvis avfallstransport finns tillgängligt enligt behov	Förverkligas	Förverkligas
Insamling och transport av avfallet ordnas och dimensioneras på ett sätt, att de motsvarar på ett bästa sätt det uppstådda avfallets mängd och kvalitet	Förverkligas delvist	Förverkligas
Om avfallstransporterna och ordnandet av områdesvis mottagning av avfall informeras tillräckligt och tillräckligt ofta	Förverkligas delvist	Förverkligas
Möjlighet att påverka på transportfordonens CO2 utsläpp	Inga påverkningsmöjligheter, upp till företagets egna bedömningar	I upphandlingarna kan man påverka utsläppsmängderna från transportfordonen
Optimering av körrutterna	Förverkligas	Förverkligas
Ibrukttagande av viktbaserad behandlingsavgift för tömning av djupkärl	Kan inte förverkligas	Genomförbart
Entreprenörers rapportering om avvikelser	Förverkligas inte i huvudsak	Förverkligas
Enhetlig fakturering för samtliga bostadsfastigheter på verksamhetsområdet	Förverkligas inte	Förverkligas
Kundbetjäning enligt principen om en enda kontaktpunkt	Förverkligas inte	Förverkligas
Enhetlig elektronisk ärendehantering	Förverkligas inte	Genomförbart
Transparenta transportpriser	Förverkligas inte	Förverkligas
Utvecklingen av kommunala avfallshanteringstjänster i medlemskommunerna	Begränsad	Förverkligas i samarbete mellan Ekorosks och avfallsnämnden eller genom ett för kommunerna

		gemensamt avfallspolitiskt program
Säkerställande av avfallshanterings tjänster vid störningssituationer	Säkerställandet osäkert	Säkerställandet sannolikt

Vid en jämförelse av transportsystemen bör även noteras, att vid av fastighetsinnehavaren ordnad avfallstransport är insamling av energiavfall och förpackningsavfall tillsammans i ett flerfacks-sopkärl ett uteslutet alternativ från och med 1.7.2023.

4.3.3 Hushållens respons över kvaliteten på avfallstransporterna i nuläget

I avfallstransporten som fastighetsinnehavaren ordnar, gör fastighetsinnehavaren ett privaträttsligt avtal direkt med avfallstransportbolaget om avfallstransporten från fastigheten. Privaträttsliga konsumentavtal lyder under konsumentskyddet. Konsumentmyndigheterna är de behöriga instanserna för att avgöra eventuella tvister mellan fastighetsinnehavaren och avfallstransportbolaget.

I en situation då fastighetsinnehavaren vill göra en anmärkning om avfallstransportavgift eller kräva prisnedsättning p.g.a. felaktighet i avfallstransportservicen är fastighetsinnehavarna ofta i kontakt med Österbottens avfallsnämnd eller Ekorosks kundbetjäning. Fastighetsinnehavarna får rådet att överenskomma om en rättelse direkt med avfallstransportbolaget eller alternativt kontakta konsument myndigheterna. Kontakterna med Österbottens avfallsnämnd och Ekorosks kundbetjäning har berört följande ärenden:

- Kunden har fakturerats för sophämtningar som inte utförts.
- Kundens energiavfallskärl har tömts för ofta (trots ett undantagsbeslut av Österbottens avfallsnämnd).
- Transportbolaget låter bli att berätta för exempelvis en dödsbodelägare, att transportavtalet kan sägas upp ifall bostadshuset ifråga är obebodd.
- Både enskilda kommuninvånare och disponentbyråer har gett respons till avfallsnämnden om ett flerbransch-företags otydliga avfallsfakturor.

Enligt den respons som Österbottens avfallsnämnd och Ekorosk fått av kommuninvånarna, har oenigheter gällande placering av sopkärl ensidigt avgjorts av transportbolaget genom att upphöra med tömningarna av kundens avfallskärl.

5. Kommunernas, myndigheternas och kommunens avfallshanteringsbolags verksamhet

I granskningen av kommunernas, myndigheternas och avfallshanteringsbolagets verksamhet har beaktats avfallslagets ändringar som berör ordnandet av transporterna för bio- och förpackningsavfall.

5.1 Utrymmesförvaltningen i medlemskommunerna

För utredningen har Staden Jakobstads personal på utrymmesförvaltningen hörts om situationen då endast transporter av bio- och förpackningsavfallet övergår till av kommunen anordnad avfallstransport i juli 2023 och effekterna ifall även energiavfallstransporter övergår till av kommunen anordnad avfallstransport.

Alternativet att energiavfallstransporter upphandlas i fortsättningen av staden:

- Personalresurserna som stadens utrymmesförvaltnings använder för upphandlingen är oförändrade.
- Anses vara motstridigt med Jakobstadsregionens klimatstrategi, vars målsättning är att minimera trafikutsäppen från avfallstransporter.
- Bristfällig rapportering av sophämtningar och avfallsmängder.

Alternativet att energiavfallstransporter blir kommunalt upphandlade:

- Personalresurserna inom stadens utrymmesförvaltnings frigörs till andra uppgifter.
- Faktureringen av avfallstransporter blir transparent.

5.2 Övervakningsmyndigheter

Avfallshanterings lagstadgade övervakningsuppgifter handhas av kommunernas miljösvårdsmyndigheter och de regionala NTM-centralerna.

Med kommunens miljösvårdsmyndighet avses det kommunala förtroendeorgan vars behörighet omfattar uppgifter som getts med stöd av miljölagstiftningen, inklusive i avfallslagen angivna avfallshanterings övervakningsuppgifter som hör till kommunen. Merparten av avfallshanterings övervakningsuppgifter som sköts av den kommunala övervakningsmyndigheten gäller försummelser som berör ordnandet av fastighetsvis avfallstransport.

För utredningen begärdes tjänsteinnehavarutlåtanden (bilaga 1) av medlemskommunernas miljösvårdsmyndigheter om vilken inverkan på avfallshanterings övervakning och miljöpåverkan transportsystemalternativen för energiavfallet har. I tjänsteinnehavarutlåtanden uppfattas, att en övergång till kommunalt anordnad avfallstransport för energiavfallet underlättar övervakningen då hanteringen av informationsflödet koncentreras till de kommunala aktörerna.

5.3 Österbottens avfallsnämnd

Valet av transportsystem för energiavfallet har en direkt inverkan på Österbottens avfallsnämnds verksamhet, som interkommunal avfallshanteringsmyndighet.

I den av fastighetsinnehavaren ordnade avfallstransporten lyder de privaträttsliga avtalen mellan fastighetsinnehavaren och transportbolaget under konsumentskyddet. Avfallsnämnden saknar juridisk behörighet i tvistefrågor som berör avfallstransporter samt möjlighet att bevaka fastighetsinnehavarens rättsäkerhet. Tvister som berör privaträttsliga avtalsförhållanden avgörs i tingsrätten eller konsumenttvistenämnden.

Motsvarande, i avfallstransport som kommunen anordnar har kommunens avfallshanteringsmyndighet behörighet att avgöra tvistefrågor som berör tömning av avfallskärl, som exempel tömningsavgifter, placering av sopkärl på fastigheten eller uteblivna sophämtningar. Sakägaren kan vid missnöje besvära sig till förvaltningsdomstolen över avfallshanteringsmyndighetens beslut.

Avfallstransport som kommunen anordnar ger Österbottens avfallsnämnd möjlighet att besluta om en styrande avfallstaxa. Med en styrande avfallstaxa kan man uppnå bättre kvalitet för separat insamlat förpackningsavfall samtidigt som behandlingsavgiften för energiavfallet blir mindre, en viktbaserad behandlingsavgift för energiavfallet som samlas i djupkärl har tidigare omnämnts som ett exempel.

Till Österbottens avfallsnämnds uppgifter hör att delge de kommunala övervakningsmyndigheterna om situationer som är i strid med de kommunala avfallshanteringsföreskrifterna. Uppföljningen av hur avfallshanteringsföreskrifterna följs, är i regel begränsad till uppgifterna i avfallshanteringsregistret över fastigheter som inte hör till ordnad avfallstransport eller brister som upptäckts i samband med avfallsnämndens komposteringsgranskningar. Transportbolag har mellan år 2001 och 2021 meddelat Österbottens avfallsnämnd ca tio (10) avvikelser som upptäckts i samband med sophämtningar. I avfallstransport som kommunen anordnar överförs uppgifter om avvikelser automatiskt till avfallshanteringsregistret av sopbilschauffören, som säkerställs genom ett skilt villkor i entreprenadavtalet.

Avfallsnämndens kännedom om i vilken grad transportbolagen följer avfallshanteringsföreskrifterna eller de undantagsbeslut som avfallsnämnden beviljat är främst begränsad till uppgifter från fastighetsinnehavarna.

5.4 Ekorosk

Ekorosk har gett ett utlåtande till Österbottens avfallsnämnd (Bilaga 1), i vilket Ekorosk framställer vilka verkningar en övergång till av kommunen anordnad avfallstransport för energiavfallet skulle ha på Ekorosks verksamhet. Som kommunalt avfallshanteringsbolag skulle Ekorosk svara för ordnandet av energiavfallstransporterna i sin egen regi samt för upphandlingen av transportererna.

I Ekorosks utlåtande jämförs transportsystemen med varandra inom olika temaområden.

Utlåtandets temaområden med huvudpunkter:

1 Upphandlingsområden

- Enligt gjorda datorsimuleringar skulle verksamhetsområdet vara indelat i 14 upphandlingsområden, ifall även energiavfallstransportererna skulle vara av kommunen anordnade.¹¹
- På basen av de gjorda datorsimuleringarna upphandlas bioavfallstransportererna på verksamhetsområdet med 12 upphandlingsområden.¹²
- Att både bio- och energiavfallet kan samlas med 2-fackssopbilar på en och samma upphandlade insamlingsrutt anses vara en optimal lösning.

2 Insamlingskärl och tömningsintervall

- I avfallstransport som kommunen anordnar införskaffas och ägs insamlingskärlen av Ekorosk.¹³
- Optimeringen av insamlingskälens storlek underlättas om energiavfallskärlen är i Ekorosk ägo.

¹¹ Avfallsnämnden: Kan förverkligas tidigast inom tre år från eventuell beslutsfattande.

¹² Bioavfallstransportererna är kommunalt upphandlade fr.o.m. 19.7.2023.

¹³ Gäller inte husbolagens djupkärl.

- Kommunal upphandling av energiavfallstransporterna möjliggör införande av flerfackskärnsinsamling på hela insamlingsområden, var energiavfallet insamlas tillsammans med bio- och förpackningsavfall. Föregående är inte möjligt att verkställa ifall energiavfallet transporteras enligt ett annat transportsystem än vad som gäller för bio- och förpackningsavfall.
- I Ekorosks eget intresse ligger att minimera antalet tömningarna av avfallskärnen samt att informera hushållen om möjligheterna till längre tömningsintervaller.

3 Entreprenadavtalens längd

- Preliminärt uppgörs entreprenadavtalen för Ekorosks första upphandlingar av bio- och förpackningsavfallet för ca två år med eventuella optionsår. Förfarandet skulle möjliggöra att i den följande upphandlingsomgången kan bio- och energiavfallstransporterna kombineras.¹⁴
- I fortsättningen skulle transportupphandlingarna varieras enligt en trappstegsmodell så att samtliga av entreprenadavtalen inte upphör samtidigt.

4 Konkurrens

- Av kommunen anordnad avfallstransport gör det lättare för nya bolag att komma in på marknaden. Eftersom konkurrensutsättningarna görs ca ett år innan entreprenaden inleds, behöver den nya företagaren inte skaffa transportfordon innan upphandlingsprocessen är klar.
- Efter att systemet är etablerat är det sannolikt att årligen konkurrensutsätta flera upphandlingsområden.
- I av kommunen anordnad avfallstransport begränsas antalet entreprenadområden som ett och samma företag/koncern kan vinna.
- I av fastighetsinnehavaren ordnad avfallstransport konkurrensutsätter hushållen avfallstransporterna mycket sällan, vilket är en bidragande faktor som hindrar nya företag att komma in på marknaden.
- Hushållen saknar alternativ på områden var det finns ett transportbolag som dominerar marknaden eller det enda företaget som erbjuder avfallstransportservice.
- Den av Ekorosk beställda simulering av upphandlingsområden påvisar fördelarna med gemensam insamling av bio- och energiavfallet.
- Ifall energiavfallstransporterna fortsätter som av fastighetsinnehavaren ordnade, finns det en överhängande risk att företaget som vunnit ett upphandlingsområde missbrukar sin konkurrensfördel.

5 Logistik

- I av kommunen anordnad avfallstransport kan avfallshanteringsbolaget optimera avfallstransporterna. Den kommunala konkurrensutsättningen möjliggör samtidig insamling av flera avfallsslag, ifall lösningen är förnuftig, samtidigt som miljöpåverkan minimeras.
- I av fastighetsinnehavaren ordnad avfallstransport förekommer ofta överlappade körrutter om flera avfallstransportbolag är verksamma på samma ort.
- Ekorosk anser, att i nuläget optimeras transporterna enbart enligt transportbolagens egna intressen, inte enligt vad som skulle vara optimalt för avfallshanteringen eller miljön.

¹⁴ Avfallsnämnden: Kombinerandet av transporterna i Ekorosks följande upphandlingsomgång förutsätter ett beslut av avfallsnämnden om upphörande av fastighetsinnehavaren ordnad avfallstransport för energiavfallet senast 18.7.2023.

6 Miljö

- I av kommunen anordnad avfallstransport är överlappade transport rutter uteslutna, vilket kan anses som positivt för miljön.
- I av kommunen anordnad avfallstransport kan man bl.a. ställa krav på sopbilarnas drivmedel för att uppnå mindre trafikutsläpp.
- Motsvarande, i av fastighetsinnehavaren ordnad avfallstransport kan Ekorosk inte kräva drivmedel med låg trafikutsläpp för sopbilarna.

7 Kvalitet

- I av kommunen anordnad avfallstransport är kommunens avfallshanteringsbolag i egenskap av beställare för avfallstransportserVICEN, den som definierar entreprenörens rapporteringsskyldigheter och övriga kvalitetskrav på transporttjänsterna.

8 Information till hushållen

- I av kommunen anordnad avfallstransport definierar kommunens avfallshanteringsbolag omfånget av den information transportbolagen ger till hushållen.¹⁵
- I av fastighetsinnehavaren ordnad avfallstransport möjliggörs information till hushållen enligt transportbolagens egna intressen, som kan vara i strid med den information som Ekorosk förmedlar till hushållen.

9 Kundservice

- I av kommunen anordnad avfallstransport sköter hushållen samtliga ärenden, gällande fakturering, sophämtningar och övriga ändringar för alla avfallsslag enligt "en luckas modell" hos det kommunala avfallshanteringsbolaget.
- I av kommunen anordnad avfallstransport sköter hushållen sina ärenden hos det kommunala avfallshanteringsbolaget tydligt och heltäckande.
- Att bibehålla energiavfallstranporterna som ordnade av fastighetsinnehavaren kan skötseln av ärenden verka för hushållen komplicerat och otydligt, efter att Ekorosk för sin egen del övertagit ordnandet av energi- och förpackningsavfallets transporter fr.o.m. juli 2023.

10 Möjligheter att utveckla avfallshanteringen

- I av kommunen anordnad avfallstransport kan avfallshanteringen utvecklas och anpassas utifrån invånarnas behov, som en del av den regionala avfallspolitiken. Utvecklingsarbetet är enklare och den klara rollfördelningen mellan beställare och utförare gynnar samarbetet.
- I av kommunen anordnad avfallstransport möjliggörs områdesvisa flerfackskärls insamlingar samt verkställande av eventuella övriga ändringar kontrollerbart då hela avfallskedjan är i egen regi.
- Kontrollen av materialströmmarna är en förutsättning för att lättare följa upp strängare krav på sortering och statistisk uppföljning.
- I den allmänna debatten är fokus på att bevaka de befintliga transportbolagens särintressen, istället för att fästa uppmärksamhet på avfallshanteringens behov och utmaningar eller invånarnas egna behov.

¹⁵Avfallsnämnden: Information om avfallshanteringen till kommuninvånarna är en lagstadgad uppgift för de kommunala avfallshanteringsbolagen

- Den av fastighetsinnehavaren ordnade avfallstransporten försvårar avfallshanteringens utveckling och kontrollen över materialströmmarna.

11 Krisberedskap (beredskap för störningssituationer i avfallshanteringen)

- I av kommunen anordnad avfallstransport är beredskap för störningssituationer under bättre kontroll, eftersom man kan bl.a. i upphandlingsförfarandet ställa villkor för hur entreprenören ska förbereda sig för möjliga störningssituationer.
- Ekorosks erfarenheter under Corona pandemin påvisar att tillgången av information över transportbolagens beredskap för att säkra avfallsservicen under pandemin var begränsad.

12 Samarbete

- Vid en övergång till av kommunen anordnad avfallstransport blir rollfördelningen mellan beställare och utförare tydligare och sannolikt förbättras samarbetet med avfallstransportbolagen.
- I av fastighetsinnehavaren ordnad avfallstransport kan samarbetet vara utmanande. Situationen torde bero på, att det kommunala avfallshanteringsbolaget inte är en part i bostadsfastigheternas avfallstransportavtal, vilket försvårar bl.a. informationshanteringen. Ekorosk anser att av fastighetsinnehavaren ordnad avfallstransport försvårar märkbart utförandet av de lagstadgade uppgifterna som getts till kommunen.

13 Kostnadsnivån på transportererna

- På nationell nivå är det svårt att erhålla jämförbara uppgifter över kostnadsnivån på avfallstransportererna från områden var avfallstransportererna är ordnade av fastighetsinnehavaren.
- Kostnadsnivån på avfallstransportererna har inte stigit på ett enda avfallshanteringsbolags område var man övergått till kommunalt anordnad avfallstransport.
- Ett antagande är, att när man övergick till "två-kärns insamling" för bio- och energiavfallet på verksamhetsområdet, skulle ökningen av transportkostnaderna varit moderata om transportererna hade varit kommunalt upphandlade.

14 Avgifter

- I av kommunen anordnad avfallstransport har upphandlingen av transportererna ingen inverkan på hushållens fasta avfallsavgifter och behandlingsavgifter.
- Av kommunen anordnad avfallstransport möjliggör ibruktagande av en styrande avfallsavgiftstaxa.
- I av fastighetsinnehavaren ordnad avfallstransport saknar både Ekorosk och Österbottens avfallsnämnd påverkningsmöjligheter på avfallstransportpriserna.

15 Slutsats

- Ekorosk anser, att avfallslagens krav inte uppfylls för det gällande transportsystemet, av fastighetsinnehavaren ordnad avfallstransport. Avfallsbolagets möjligheter att utveckla avfallshanteringen och verkställa den lagstadgade verksamheten skall underlättas märkbart ifall man övergår till att upphandla kommunalt transportererna för energiavfallet.
- Av fastighetsinnehavaren ordnade avfallstransporten splittras avfallshanteringen och är ineffektivt. Dubbelsystemet för avfallstransportererna förekommer inte i de övriga Europeiska länderna.

6. Avfallstransportbolagens ställning

Från Österbottens avfallsnämnds år 2012 transportutredning kan man läsa att år 2012 utförde 20 avfallstransportföretag tömningar av hushållens avfallskärl. I denna utredning har redan konstaterats, att företag som erbjuder avfallstransportservice till hushållen är nio eller tio, beroende av definitionssättet.¹⁶ Under de senaste tio åren har två nya företag börjat erbjuda avfallstransporttjänster till hushållen, fristående utan särskilda företagsarrangemang i bakgrunden.

Av verksamhetsområdets transportföretag klassas sex företag som mikroföretag på basen av antalet anställda.¹⁷, dessa sex företags sammanlagda marknadsandel av energiavfallstransporterna är 13,42 %. Två av företagen klassas som storföretag¹⁸ på basen av antalet anställda, dessa två företags sammanlagda marknadsandel av energiavfallstransporterna är 10,09 %. Som medelstort företag¹⁹ klassas ett av företagen på basen av antalet anställda vars marknadsandel av energiavfallstransporterna är 76,49 %.

Österbottens avfallsnämnds begäran om transportbolagens åsikter om transportsystemet för energiavfallet besvarade fem avfallstransportbolag. Avfallstransportbolagens svar som bilaga 2.

6.1 Energiavfallstransporternas betydelse för företagens verksamhet

De företag som besvarade Österbottens avfallsnämnds förfrågan har angett, att energiavfallstransporterna har en signifikant betydelse för företagens verksamhet.

Andelen av företagens omsättning som utgörs av transport av energiavfall från boende samt kommunernas förvaltnings- och serviceverksamhet har inte angetts i företagens svar.

Utöver till boendet, erbjuder samtliga transportbolag på verksamhetsområdet avfallstransporttjänster till offentliga samfund, handeln och industrin. Fyra av avfallstransportbolagen erbjuder tömningstjänster för slam från slamavskiljningsbrunnar och slutna avloppstankar. Fyra av företagen idkar övrig företagsverksamhet utöver avfallstransporter.

6.2 Eventuell uppkomst av nya företag och upphörande av företag p.g.a. kommunal upphandling av energiavfallstransporter

Enligt avfallslagens 36 § ska upphandlingarna planeras så att företag av olika storlek kan delta i anbudsförandet. Transportupphandlingarna ska konkurrensutsättas i delar så att fler än ett företag kan väljas som tjänsteproducent.

Ett beslut om av kommunen anordnad avfallstransport för energiavfallet skulle innebära, att samtidigt konkurrensutsätta både transporterna för både bio- och energiavfall på 14²⁰ olika entreprenadområden. Med andra ord, på en och samma entreprenadområde tömmer en och samma avfallstransportföretag både bio- och energiavfallskärlen. Med hänvisning till i avfallslagen fastställda

¹⁶ Dotterbolagets status som självständig aktör i koncernen är oklar på basen av innehållet i moderbolagets egen kommunikation.

¹⁷ Enl. Statistikcentralen storleksklassificering under 10 personer.

¹⁸ Enl. Statistikcentralen storleksklassificering fler än 250 personer.

¹⁹ Enl. Statistikcentralen storleksklassificering 50-249 personer.

²⁰ Enligt Ekorosks preliminära utredning skulle verksamhetsområdet vara uppdelat i 14 entreprenadområden om bio- och energiavfallet konkurrensutsätts tillsammans.

övergångstid på minst tre år samt upphörandet av entreprenadavtalens utgång för bioavfallens del, skulle ändringen träda ikraft 19.7.2025.

Genom att tidsmässigt uppdelade konkurrensutsättningarna av de olika upphandlingsområden och med tillräckligt långa entreprenadavtal, kan verksamhetsförutsättningarna säkerställas för de transportbolag som redan finns på marknaden samt kontinuerligt möjliggöra för nya företag att komma in på marknaden.²¹

En exakt helhetsbild över de nuvarande avfallstransportbolagens livskraft och anpassningsförmåga till en ändrad marknadssituation saknas. En osäkerhetsfaktor ur företagets perspektiv, är verkställandet år 2021 lagändringar som berör konkurrensutsättningen av bio- och förpackningsavfallstransporterna. Ifall ett företag inte har framgång i konkurrensutsättningarna av bio- och förpackningsavfallstransporterna eller i framtida konkurrensutsättningarna i vilket både bio-energiavfallet skulle upphandlas samtidigt, är ett möjligt scenario att företaget kör ner sin avfallstransportverksamhet temporärt eller helt och hållet. Företagsrisken är större desto mindre kundunderlaget är.²²

6.3 Energiavfallstransporternas sysselsättande inverkan

Ett beslut av Österbottens avfallsnämnd om att energiavfallstransporterna blir kommunalt upphandlade skulle innebära, att Ekorosk konkurrensutsätter energiavfallstransporterna kombinerat med bioavfallstransporterna på 14 upphandlingsområden enligt gällande uppskattning. Transporterna skulle utföras på insamlingsrutorna med en tvåfackssopbil i vilken insamlas både bio- och energiavfall, enhetligt med det tvåkärls insamlingssystem som gäller i dagsläget. Fyrfacksinsamling av energi- och förpackningsavfall kunde verkställas med en skild fyrfackssopbil. Den av Ekorosk upphandlade transportmodellen i vilken bio- och energiavfallet insamlas i tvåfackssopbilar skulle uppskattningsvis sysselsätta minst 28 chaufförer på heltid och den indirekta sysselsättningseffekten skulle motsvara minst 2 årsverken.²³

Företagen som besvarade Österbottens avfallsnämnds förfrågan uppskattar att ifall energiavfallstransporterna blir kommunalt upphandlade, skulle flera chaufförer bli uppsagda samt minskningar i kontorspersonalen verkställas. Företagens svar hade formulerats utifrån ett antagande att företagen inte har framgång i de framtida konkurrensutsättningarna av transporttjänster.

7 Miljöpåverkan

I klimatstrategin för Jakobstadsregionen 2021-2030²⁴, som godkänts av fem kommuners fullmäktige på verksamhetsområdet, är en av klimatmålsättningarna en minskning av utsläppen från avfallshanteringen. En av åtgärderna som omfattar avfallshanteringen är övergången till kommunalt anordnad avfallstransport för energiavfallet.²⁵ I kommunernas tjänstemannautlåtanden poängteras Jakobstadsregionens klimatstrategiska målsättningar att minska på avfallstransporternas

²¹ Miljöministeriet, s 50.

²² Mera om konkurrensutsättningens inverkan på företagen VATT, ss. 19-21.

²³ Källa: Ab Ekorosk Oy.

²⁴ Jakobstadsregionen utgörs av följande kommuner: Jakobstad, Kronoby, Larsmo, Nykarleby och Pedersöre kommun.

²⁵ Jakobstadsregionens klimatstrategi 2021-2030, s.37.

trafikutsläpp. De konkreta målen är att minimera överlappande körrutter samt en övergång till transportfordon som använder drivmedelsteknologi med mindre utsläpp.

I dagsläget insamlas energiavfallet från boendet med samma transportfordon som bioavfallet, d.v.s. med tvåfackssopbilar. Ifall energiavfallstransporterna uteblir från den kommunala upphandlingen ökar antalet sophämtningar på verksamhetsområdet uppskattningsvis 25-40 %. Föregående grova uppskattning av ökningen i antalet sophämtningar beror på att konkurrensutsättningarna av bio- och förpackningsavfalls transporterna inte är slutförda vid skrivande stund.

På mängden trafikutsläpp från avfallstransporterna inverkar först och främst körsträckornas längd för sophämtningarna, chaufförens körstil, fordons- och bränsleteknologi som används samt optimeringen av körrutterna. Enligt olika källor är koldioxidutsläppen från biogasdrivna fordon t.o.m. 90-95 % lägre än koldioxidutsläppen från ett fordon som drivs enbart med diesel. I detta sammanhang bör noteras att för närvarande är tankningsmöjligheterna av biogas begränsade på verksamhetsområdet.

8. Sammandrag och slutsatser

Utgångspunkten för sammandraget av Österbottens avfallsnämnds utredning är villkoren för av fastighetsinnehavaren ordnad avfallstransport som fastställts i avfallslagens 37 § 1 moment.

1) Fastighetsvis avfallshantering ska oavsett metod ordnas så att avfallstransporter tillhandahålls allomfattande och tillförlitligt samt på skäliga och icke-diskriminerande villkor. (AvfallsL 35 § 2 mom.)

- På hela verksamhetsområdet har fastighetsinnehavarna tillgång till transporttjänster för energiavfallet. Marknaden för transporttjänsterna är dock begränsad, exempelvis i två av kommunerna verkar endast ett transportbolag. En och samma avfallstransportbolag har en ledande marknadsställning i åtta av tio kommuner med en andel på 75-100 %, vilket kan uppfattas en konkurrenshämmande faktor.
- Transporttjänsternas tillförlitlighet har bedömts i avsnitt 4.3.3 i vilket presenteras hushållens respons över kvaliteten på avfallstransporterna. På basen av responsen som avfallsnämnden och Ekorosk tagit emot finns det kvalitetsmässiga brister i vissa företags tillvägagångssätt som kan t.o.m. äventyra fastighetsinnehavarens rättssäkerhet.
- Utifrån granskningen av prissättningen av transporttjänsterna kan noteras, att det finns skillnader i objektivitet och skälighet i prissättningen t.o.m. inom ett och samma företag som opererar med olika hjälpfirmanamn som skilda entreprenörer. Fyra av nio entreprenörer som granskades skilde sig från de övriga med enhetliga kundpriser. I detaljanalysen av prissättningen, kunde noteras att två entreprenörer hade ett högre pris för tömning av energiavfallskärlet, ifall kunden hade beviljats av avfallsnämnden ett undantag från separat insamling av bioavfallet. Tömningspriserna för energiavfallet i stadsområden kan anses i medel som skäliga, dock med vissa undantag. Tömningspriset för energiavfallet i två kommuner särskilde sig med en högre prisnivå än i de övriga kommunerna, skillnaden kan dels motiveras med det geografiska avståndet till Ekorosks avfallscentral.
- Den funktionella jämförelsen mellan transportsystemen (tabell 4.3.1) påvisar att särskilt ur fastighetsinnehavarens perspektiv möjliggör kommunalt konkurrensutsatt avfallstransport

kundbetjäning enligt principen om en enda kontaktpunkt med bl.a. enhetlig informationsverksamhet och fakturering. Utöver, med kommunalt konkurrensutsatt avfallstransport kan man garantera, att den fastighetsvisa insamlingen och transport av avfall optimeras på bästa möjliga sätt med fastighetsinnehavarna som utgångsläge.

2) Avfallshanteringen främjar avfallshanteringens allmänna funktion i kommunen, stöder utvecklingen av avfallshanteringen och inte medför fara eller skada för hälsan eller miljön

- Att bibehålla energiavfallstransporterna som av fastighetsinnehavaren ordnade, begränsar utvecklingen av den regionala avfallshanteringen, som exempel inledande av områdesvis flerfacksinsamling eller ibruktagande av viktbaserad behandlingsavgift för energiavfall som insamlas i djupkärl.
- Att upphöra med energiavfallstransporterna som av fastighetsinnehavaren ordnade förbättrar kontrollen av avfallsströmmarna som hör under kommunens ansvar.
- Då både bio- och energiavfallet på upphandlingsområdena insamlas för transport i en och samma tvåfackssopbil är trafikutsläppen från avfallshanteringen på den miniminivå som kan uppnås med den befintliga fordonsparken.
- Konkurrensutsättningen av transporttjänsterna möjliggör ibruktagande av transportfordon med lågt utsläpp, som bidrar till mindre trafikutsläpp från avfallstransporterna på verksamhetsområdet.

3) Beslutets verkningar sammantaget bedöms vara positiva, särskilt med beaktande av konsekvenserna för hushållen och för företagens och myndigheternas verksamhet

- Sett från de enskilda fastighetsinnehavarens och husbolagens perspektiv, skulle skötseln av alla ärenden som berör den egna fastighetens sophämtningar förtydligas, ifall helhetsansvaret för informationen, faktureringen och administreringen av transporterna sköts av en och samma aktör.
- I av kommunen anordnad avfallstransport säkerställs i den kommunala avfallstaxan en likabehandling av hushållen gällande sopkärlens tömningsavgifter.
- Sett från myndighetsperspektiv, skulle av kommunen anordnad avfallstransport säkerställas, att sopbilchaufförernas observationer om avvikande situationer kommer till de behöriga myndigheternas kännedom för nödvändiga åtgärder.
- I synnerhet för de mindre företagens livskraft inverkar företagets framgång i de kommande lagstadgade konkurrensutsättningarna av transporterna för bio- och förpackningsavfallet.
- En konkurrensutsättning i vilket ingår transport av både bio- och energiavfall är för avfallstransportbolagen mera kostnadseffektiv med bättre lönsamhet, vilket kan sporra till uppkomsten av nya företag.

9. Bilagor

1. Medlemskommunernas tjänsteinnehavare utlåtanden om inverkan av de alternativa transportsystemen för energiavfallet
2. Ekorosk utvärdering av energiavfallstransporter
3. Avfallstransportbolagens åsikter om transportsystem alternativen för energiavfallet

10. Källor

Ab Ekorosk Oy

Jakobstadsregionens klimatstrategi 2021-2030 – Klimatsmarta tillsammans, 2021

Miljöministeriet, Jätelakiopas, Ympäristöhallinnon ohjeita 5/2015

Regeringens proposition till Riksdagen: förslag till avfallslag och vissa lagar med samband till den, RP 199/2010

KIVO – Finlands Cirkulärkraft, Tietoa kotitalouksien jätehuollosta 2019, 2020

Omakotiliitto, Selvitys: Kunnalliset maksut omakotitaloissa 2020:

https://www.omakotiliitto.fi/files/5720/Kunnalliset_maksut_omakotitaloissa_2020.pdf

Statistikcentralen: <https://www.stat.fi>

VATT, Statens ekonomiska forskningscentral, Janne Tukiainen ja Ville Mälkönen,

Jätekuljetuksen sopimusmallien yritysvaikutukset, Valmisteluraportit 1/2010:

<https://docplayer.fi/13021258-Valmisteluraportit-1-jatekuljetuksen-sopimusmallien-yritysvaikutukset-janne-tukiainen-valtion-taloudellinen-tutkimuskeskus.html>